

ТРИЗЕННИК REVUE HEBDOMADAIRE **TRIDENT**
UKRAINIENNE

Число 47(405) рік вид. IX. 24 грудня 1933 р.

Цена 2 ф. Рр

Париж, неділя, 24 грудня 1933 року.

Все частіше й частіше приходять різні звістки з совітського союзу, які виразно вказують на надзвичайно напружене становище в країні терору, каторги, рабства, голоду й сліз.

Відомості ці надходять не лише з України, Кавказу та інших країн, підбитих совітами, де боротьба з московськими окупантами точиться ввесь час без перестану. Звістки про антисовітські виступи населення надходять тако-ж з самої Росії, і то з районів, заселених робітниками.

Кільце коло московських диктаторів, ніби, затягується. На Україні— боротьба вже не з «петлюрівцями», а з самими українськими комуністами, опорою совітської влади й окупації, яких тако-ж обвинувачується в сепаратизмі. В самій Росії — робітничі розрухи і страйки. І коли репресії на Україні совіти виправдують перед «совітською громадськістю» боротьбою з сепаратизмом, тут хіба вже ясний протисовітський рух робітників десь на Уралі, або під Москвою. Нарешті до певної міри є знаменним і пожар головної че-ки в Москві, яку було підпалено 3 цього грудня.

Безперечно, совіти уявляють зараз з себе дуже нестале тіло. Лише де-яким чужинцям, одним — щиро, більшості з них небезкористо «здається», що немає зараз в світі уряду сильнішого від совітського, і що з ним можна пертракувати поважно.

Звичайно, ГПУ, — на якому влада совітів тримається до цього часу, — терором, шпіонажем і шантажем зможе ще й далі на де-який час продовжити життя совітів. Але протисовітський рух в багатьох робітничих районах ССРСР так росте, що, згідно з останніми відомостя-

ми, вже не вистачає існуючих відділів військ ГПУ особливого призначення для перекидки їх в найбільш загрожені для совітів місця.

Весь СРСР представляється зараз величезним казаном, який глухо кипить, і коло якого возиться цілий апарат совітської влади, відкриваючи час від часу спекулятивні клапани для зменшення напруження, понижуючи температуру живої киплячої маси, коли треба, тако-ж певною порцією випущеної крові.

Але таке становище не може тягтися вічно. Наступить час, коли клапани, якими керують совти, уже не зможуть розрядити тиснення і коли страшний вибух змете владу московських насильників.

Не дано знати, коли це може статися. При нинішньому внутр шнему становищі совітів це могло б статися кожного дня, коли б не вприскування час від часу в совітське тіло сильними світа цього чергових порцій підсилюючих середників. Наближення до совітів Франції, признання їх З'єдн. Державами Півн. Америки,—та міжнародня ситуація яка так сприятливо складається для совіт в,— все це являється тими підсилюючими засобами. І можна без ризика твердити, що совітська московська влада тримається зараз у великій мірі завдяки волі чужини.

Ця воля, одначе, завше може змінитися. Внутрішнє-ж становище совітів дійшло до межі, за якою вже не завше певним являється завтрашній день.

— Будь готов! Такий наказ теперішньої хвилі для кожного українця.

З подорожі Пана Головного Отамана Андрія Лівіцького.

ІІІ.

На виїзді Пана Головного Отамана з Парижа наші громадяне, на запрошення Ради Української Бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі, зібралися ввечері в її помешканні вшанувати високого гостя.

Крім Ради Бібліотеки в повному складі, — В. Прокоповича, І. Косенка, проф. О. Шульгина, ген. О. Удовиченка, І. Рудичева, — на прийнятті були співробітники наших установ і організацій в Парижі, редакції «Тризуба», представники Головної Еміграційної Ради, Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Органі-

заций у Франції, Товариства б. Вояків Армії УНР у Франції і численні гості з місцевого паризького українського громадянства як старішого, так і молоді.

По прибутті Пана Головного Отамана до помешкання, де на нього вже чекали зібрані, В. Прокопович, як господар хати — голова Ради Бібліотеки — і як один із старіших віком громадян, звернувся до нього іменем Ради Бібліотеки і всіх присутніх з теплими словами привіту.

На це привітання Пан Головний Отаман одповів так:

Ваші зворушливі слова, пане прем'єр-міністр, цілком відповідають настроєві, з яким я переступив поріг цього правдиво національно-громадського осередку. Осередку, який ви створили з такою невтомною енергією, за допомогою жертвенного громадянства, яке ви змобілізували вашою працею.

Тут, в цій нашій хаті живе нескорений дух нашого Вождя, якого найбільшим бажанням, якого заповітом було об'єднання всіх українських патріотів навколо наших традиційних прапорів. Об'єднання не для слави, не для влади, а лише для справи нашої, яка так настирливо вимагає консолідації всіх сил нації.

На наших очах те об'єднання стало вже незаперечним фактом. Пригадую собі муравлину працю панів міністрів Шумицького і Токаржевського, яка закінчилася створенням Генеральної Ради у Франції, пригадую невтомні змагання до об'єднання загально-еміграційного, які увінчалися скликанням конгресу емігрантів-українців і обранням Головної Еміграційної Ради на чолі з нашим міністром закордонних справ.

Не можу тако-ж не згадати того знаменного факту, що й українці, які не змушені до розсіяння, які мають можливість працювати в рідній, хоч і «не своїй» хаті, протягом останнього року стягнули всі свої сили на боротьбу проти споконвічного ворога — проти ненажерливої Москви. Не буду фіксувати тут, чия саме «концепція» перемогла, з радістю тільки констатую, що від нині всі сили української нації скеровані в одному напрямі і тим напрямом є — вороже північне дикунство.

Нас мало, панове, наших діячів, наших провідників нема ким замінити, нема на кого міняти. Тому вам доводиться терпіти ваших давніх репрезентантів, а ми мусимо накладати нашим здоров'ям,

а часом і життям, замість того, щоб одпочинути нарешті в наших улюблених рідинах. Але, продовжуючи нашу акцію в найтяжчих обставинах, ми одночасно всі зусилля прикладаємо, щоб як найшвидше прийшла молода зміна, щоби в потребі було кому передати наші права, наші обов'язки. Та майбутня зміна з певністю прийде, бо видатних представників нашої молоді, представників золотого безцінного активу нашого бачу по всіх країнах, де напружено працює наша національно-державна думка, де б'ється українське серце. Маємо ще порох в порохівницях наших, не вмерла ще козацька мати. Доростають, ростут і народжуються майбутні вожди нації, що звеличать землю нашу і піднесуть Україну на один рівень з могутніми потугами сучасного світу.

Тільки на плечі того активу, на молоді плечі тієї юнацької зміни не сміємо покладати найтяжчих завдань по боротьбі за визволення. Ті відвічні завдання, зв'язані з стражданням та важкими жертвами м у с и м о в и к о н а т и м и, бо цього вимагає наша особиста честь, бо таку долю судили нам ще роки 1905 та 1917. Ті роки, що виявили перед світом незнані скарби моральні нації нашої, роки, що викрили тако-ж помилки наші та важкі невдачі. Помилки, в яких завинили не ми, не провідники наші, а тільки... зла і нещаслива доля України.

Молода зміна прийде не для страждань, не будемо ми брати прикладу з шляхетних пращурів, що посилали на смерть своїх улюблених дітей. За прикладом Незабутнього Вождя, на смерть підемо ми самі, бо ми — егоїсти, ми хочемо для себе того найвищого щастя, яке називають смертю за визволення рідного краю. Для нашої зміни, для наших дітей, для наших нащадків ми хочемо залишити спокійніше щастя — ми залишимо їм радісну творчість по будівництву та зміцненню Держави нашої.

Багато святої, ніколи незабутньої крові пролилося за нашу справу в дальшому і близькому минулому. І ще проллється не мало крові поодиноких лицарів-борців, що й не побачать вільного краю, та крові вояцтва нашого, що побідно вступить на рідну землю. Та жертовна кров, що в минулому була національним податком на фонд визволення, буде в близькій будуччині давно жданою рососою на спрагнену

Пан Андрій Лвицький в Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі.

Україну, буде найціннішим цементом для зміцнення нації, для витривалості, для координації всіх наших змагань.

Наш ворог по лідовно провадить свою розкладову працю, мріючи надалі тримати землі наші погноєм для своєї культури, для своєї сили. Ближчі й дальші народи, обсервуючи руїну України, починають трактувати наші землі, як об'єкт для своїх колоніальних експериментів. Помиляється ворог, заведуться в своїх надіях і «акули всесвітнього капіталу». Велика нація, що стільки віків так тяжко страждала, що нарешті одностайно повстала для боротьби, не може загинути. Кров Незабутнього Вождя, кров лицарів, що вже загинули і ще загинуть, буде найміцнішою підставою для перемоги, для визволення, для створення молодої держави — щасливої Незалежної Могутньої України.

Слова Пана Головного Отамана зробили велике вражіння на присутніх, яких вони глибоко схвилювали.

Після того присутнім розносять вино і В. Прокопович підіймає тост за здоров'я високого і дорогого гостя. Славою і многоліттям Голові Держави закінчується урочиста частина прийняття. Пан Ота-

ман ласкаво погоджується зфотографуватися з присутніми на пам'ять.

Зустріч в Бібліотеці дала нагоду Панові Отаманові зустрітись з багатьма людьми, яких він знав з давнішого часу по спільній праці і побалакати з ними.

Багато оживлення вніс фільм, в якому п. Єремійв дуже вдало зафіксував різні моменти з перебування Пана Отамана в Парижі. В теплій і милій товариській бесіді непомітно проходить час і несподівано присутні розходяться додому після від'їзду Пана Головного Отамана, уносячи з собою спомини про внутрішню теплоту і сердечність того вечера.

* * *

На другий день Пан Отаман виїхав до Швейцарії. Проводити його на двірці зібралося багато людей, а між ними В. К. Прокопович з дружиною, проф. О. Шульгин, М. Шумицький, ген. О. Удовиченко, п.-о. І. Бриндзан, І. Косенко, М. Єремійв та інші, щоб скласти високому гостеві, якому було піднесено квіти, щирі побажання щасливої подорожі.

Пам'яті В. М. Леонтовича

Нова втрата. Несподівано помер Володимир Миколаєвич Леонтович. З смертю його відійшов од нас один з видатних наших письменників, один з заслужених представників старого покоління української інтелігенції, людина широко освічена й глибоко культурна, надзвичайно делікатна, всіма фібрами своєї душі віддана рідному краю.

Над свіжою могилою не час ще на оцінку того, що він зробив. Літературна творчість його відома. Громадська діяльність — у всіх на очах. Огляду їх маємо присвятити місце пізніше, а тут вважаємо за свій обов'язок зазначити лише ту сторону його праці, яка не проходила на видноці, але яка, проте, чимало прислужилася нашій справі.

В тяжкі дореволюційні часи покійний В. Леонтович брав активну участь в українському житті, стояв близько до його центру: він член Ради ТУП'а (Товариства Українських Поступовців), організації, яка об'єднувала живі сили на Україні і керувала всім національним рухом.

Покійний разом з те-ж небіжчиками вже В. Ф. Симиренком та Є. Х. Чикаленком належав до тих небагатьох заможніх у нас людей,

які не тільки не цуралися свого, а й ставали матеріально в допомозі: він вніс свою частку в розвиток української преси, в організацію допомоги українським літературним силам.

Історія Українського Наукового Товариства в Києві, що міцну базу під його діяльність поклав щедрий дар В. Ф. Смиренка, з подякою згадає і ім'я Володимира Леонтовича.

Смерть В. Леонтовича особливо відчуває наша редакція, бо в його особі втратили ми одного з найцінніших постійних і давніх співробітників. Останніми роками він жив на одшибі од українського еміграційного життя, проте підтримував давні зв'язки, і, зустрівшись з старими товаришами по праці тут, на чужині, охоче прийшов нам на допомогу своїм літературним хистом, досвідом та ерудицією.

Читачі наші добре пам'ятають низку споминів його, де з такою майстерністю й живістю накреслив небіжчик кільки характерних постатей нашого недавнього минулого, подав такі типові малюнки старосвітського побуту. Ще в передостанньому числі «Триузба» (ч. 45-403) з інтересом усі прочитали мало відому сторінку з життя українців в Криму під Вранґелем, що належала перу Леонтовича і побачила світ саме в день його смерти.

Та мало хто по-за нашою редакцією знав, що статтями, підписаними іменем В. Леонтовича, не обмежувалася його участь в нашому журналі: вона була далеко ширшою.

Протягом років давав він під прибраним ім'ям «Давній» критичні огляди — «Літературні спостереження». Останній з них, що, як прощальний привіт, дійшов до нас вже після смерти автора, містимо ми в цьому числі «Триузба».

Іменем всієї нашої редакційної родини і всіх постійних читачів «Триузба», схиляючись чолом перед свіжою могилою видатного патріота, громадянина і письменника, складаємо наше співчуття його осиротілим близьким.

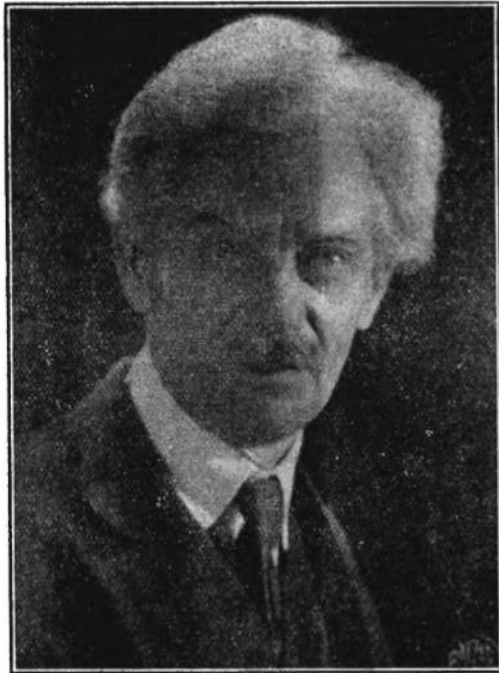
Редакція.

Автобіографія В. М. Леонтовича*)

Народився я 24 липня по ст. ст. 1866 р. в х. Оріхівщині на Лубенщині (Полтавщина), де був маєток мого батька. Мати моя роджена Альгранд — унука французької емігрантської родини часів першої революції.

11 років віддали мене батьки до 2-ої класи Лубенської гімназії (класичної), в якій вчився я до 6-ої класи, коли мене разом з 4 товаришами виключено з гімназії після того, як вся класа вигнала з лекції вчителя грецької мови. Я зовсім не був заводцею, а виключено мене через те, що в усіх непорозуміннях з вчителями я завжди бував предстваником класи і вже був на замітці та мав 4 з поведіння «за упорную склонность к резонерству против всякаго замѣчанія преподавателя». Але в тому-ж році прийняв мене до 6-ої-ж класи Прилуцької гімназії директор її Ф. Я. Вороний, зовсім особливий для тих часів директор, колись товариш Номиса. Року 1884 я скінчив Прилуцьку гімназію і вступив на юридичний факультет Московського університету, який скінчив р. 1888. Батьки мої були вже старі, старші брати одрізнені, тому мені довелося одмовитися од можливости далі працювати при університеті, щоб жити з батьками та допомагати їм у господарстві, себ-то довелося оселитися на селі. З 25-літнього віку ввесь час до самої революції обірано мене повітовим та губерніяльним гласним та почесним мировим суддею З дитячих років приваблювала мене письменницька праця. Батько казав, що коли мені не було і 8 років, він впливав мене на складанні віршів. В 5-ій та 7-ій класі гімназії заходився я писати жарти на товаришів та знайомих. Все те по російському, бо української мови я тоді ще не знав. В родині балакали по російськи, тільки баба, яка вмерла коли мені було 8 років, а походила з старосвітської родини, розмовляла переважно по українськи. В дитинстві, як мені казали старі слуги, я був млявий, все читав книжки і не любив бігати та бавитися, і тому не гуляв з сільськими дітьми, менша-ж сестра та брат були для мене замалі. Отже поскільки у мене було української стихії з дитинства мушу завдячувати бабі, рідким, власне, зустрічам з В. Ф. Симиренком, чоловіком моєї тітки, та почасти з моїм хрещеним батьком п. Лагодою, який любив закидати по українськи, а найбільше товаришам у гімназії, що найчастіше розмовляли по українськи. Москва не зробила на мене обрусительного впливу, навпаки, там вперше засумував я за рідним краєм, відчувши різницю в звичаях та у вдачі людности,

*) Цю автобіографію покійного В. Леонтовича ласкаво прислав нам для надрукування проф. Ст. Сірополько, за що складаємо йому щирю подяку. Згідно з його бажанням оригінал автобіографії має бути переданий до Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. Друкуємо рукопис без жадних змін, подаючи лише тут фактичні поправки там, де в словах небіжчика ясні описки: 1) замість «Український Голос» має бути «Українське Слово» (часопис у Берліні), 2) замість «Хроніка роду Гречок» — «Хроніка родини Гречок», 3) кандидатуру В. М. на міністра виставив «Український Національний Союз» (а не Комітет).

В. М. Леонтович.

і там вперше збудилася у мене національна свідомість, яка згодом ще дужче зміцніла під впливом В. Ф. Смиренка, з яким я ближче познайомився по скінченні університету. За університетських часів я не писав нічого, і тільки по скінченні університету, та й то не зразу, написав року 1890 перше оповідання «Салдатовський розрух», надруковано у Галичині 1901 р., видано коштом В. Ф. Смиренка. Мушу признатися, що зразу мені не легко було писати по українськи, я мусів звертатися до словника та до збірників народньої творчості, і часом мова у мене виходила штучною. Лише згодом, завдяки життю на селі та повсякчасним зносинам з селянами, знання української мови зробилося підсвідомим і сталося так, що всі тонші нюанси почувань та розумінь виразніше засвоювалися для мене мовою українською, ніж російською.

Друге моє оповідання: «Пани і люде» вийшло окремим виданням у Галичині. Далі я співробітничав у «Зорі», «Кіевской Старинѣ», «Літературно-Науковому Вістнику», «Раді», «Українському Голосі» (в Берліні). Одно невелике оповідання «Несподіване» було надруковано в часопису (назву забув), що видавався в Одесі під час французької окупації.

З більших оповідань, прич «Панів та людей», написав «Per pedes

apostolorum», «Старе й нове», «Абдул Газіс», «Хроніка роду Гречок», решта — дрібніші оповіання та «Спомини утікача». Маю і зараз в рукопису написані під час еміграції кілька оповідань, дитячих казок, уривків із споминів та популярний курс частної агрономії. Пріч того, разом з п. Єфимовим склав я юридичний російсько-український словник, виданий у Києві. Де-які мої твори були видані двома окремими збірниками у Києві, а «Per pedes apostolorum» окремою книжкою у Галичині.

Скоро по скінченні університету В. Ф. Смиренко ввів мене в українські кола, познайомивши з В. Б. Антоновичем. З того часу я брав участь в громадській національній роботі аж до революції, коли в українських лівих колах виявилось гостро-неприятне до мене відношення, мабуть, через те, що я ніколи не годився з соціалістичними поглядами, а гарантію свободи бачив не стільки в республіканському устрої держави, скільки в забезпеченні непорушності державою прав одиниці. Неприязне відношення до мене українського громадянства виявилось насамперед у тім, що мене Центральна Рада викинула з своїх членів, дарма, що я обраний був до неї правно — од ТУП'а. Виявилось воно і в тім, що мене одсували од всякої громадської роботи. Виключенням ніби-б то було те, що за часів гетьмана Укр. Нац. Ком., зробивши з ним угоду в призначенні 5 міністрів українців, зажадав од мене, щоб і я в тім числі згодився взяти міністерство хліборобства. Але тільки на те, як з властивою йому необачністю занадто одверто сказав нам пізніше М. Шаповал, щоб по малім часі скинути нас, а посадити лівіших, а тим часом саме те, що я був міністром, і примусило мене йти в еміграцію.

Моє міністрування тяглося не більше місяця—гетьман тоді розпустив міністерство Лизогуба, в склад якого нас було покликано. За сей час я склав підписаний гетьманом та виголошений, але ніколи не здеталізований і не переведений в життя, програм аграрної реформи, яку визнавав потрібною, щоб врятувати рідний край од дальшого зруйнування — зовні од большевиків, дома — од заколотів та розрухів.

Знов таки і на еміграції довелось не раз мені відчути на собі вороже відношення більшости земляків, і се й примусило мене стояти і жити осторонь од українського громадянства на еміграції.

Оженився я року 1896 з дочкою філософа Володимира Лесевича — Юлією.

Літературні спостереження

XXXVIII.

— Большевицька перерібка історичних нарисів О. Левицького.

Не знати якого року, бо дати на книжці не подано, харківське большевицьке видавництво «Рух» видало під назвою «По судах геть-

манщини» низку нарисів, вибраних з книжки Ореста Левицького «Нариси народного життя гетьманщини другої половини XVII віку».

У передмові до цього видання п. Горбань, що складав, перекладав (нариси О. Левицького друкувалися вперше в «Київській Старині» російською мовою за тих часів, коли не вільно було щось друкувати українською мовою) та редагував цей збірник, пише: «У цій книжці ми подаємо тільки вибрані нариси з очерків Левицького, вибіраючи... ті, де яскраво можна бачити тогочасне суспільство... в його класових сутичках, не просто милуючись з усього, що діялося у давнині».

Отже до совітського видання вибірано лише ті з нарисів Левицького, які можна було приладнати на користь большевицької агітації, такі, які Горбань зміг переробити так, щоб вони розворушували класову ворожнечу та показували лише негативні риси життя тоді майже незалежної Української держави та її уряду, бо імперіялістичні завдання СРСР відносно України ще рішучіші та запекліші, ніж були в старій російській монархії, бо вона не виморювала українців голодом і не квапилася одбирати в українських селян землю, щоб заселювати її чужинцями.

Однако для dokonання зазначеної мети ще не досить було однобічного вибрання нарисів, «треба було ще змінити цілу низку приміток автора (і Горбань без вагання це робить та без стиду в тім признається), переробити де-які вступи до нарисів і цілком змінити передмову», бо, пояснює він, «О. Левицький... був найяскравіший представник аполітичного культурництва, культурницького етнографізму... і скрізь і в усьому він зостається народником», культура-ж на большевицький погляд річ непотрібна, а любов до свого народу та його прикмет і народництво ще й шкідливі, бо заважають совітському завданню — нівеляції.

Після якого підроблювання писання О. Левицького, видані під його йменям, можуть на менше вдатного до критики читача справити зовсім не те вражіння і прищепити не ті думки і не таке відношення до нашої старовини, які справляли вони у первісному вигляді та які хотів прищеплювати читачам автор.

Такою фальсифікацією большевики використовують для своєї агітації ім'я в'домого і зовсім чужого їм письменника, бо все, що прикинув Левицькому Горбань свого, пересічний читач вважатиме за думки самого Левицького. Що-правда, у передмові розказано про зроблені над його творами операції, та більшість читачів передмов не читає, зв'язати нове видання з старим ще менше буде охочих, не в кожного на те буде й можливість. Тому редактор сміливо накидає авторові такі пояснення до різних правних явищ, що цілком протиленні тим, які справді робив Левицький у своїх розвідках.

Так, наприклад, обов'язковим кодексом для судів гетьманщини і після Богданової революції залишилися Литовський статут та Магдебурське право тому, що нова влада може не встигла, а може не мала відповідного персоналу фахівців, щоб скласти новий ко-

декс, відповідніший до нових умов. Ті старі кодекси призначали за різні злочини і проступства дуже суворі кари, і, на основі переказаних ним актів, Левицький зазначив, що суди вельми часто, особливо коли за те висловлювалися присутні на суді громадяне (бо суд гетьманщини відбувався привселюдно), не додержувалися норм тих кодексів, а робили присуди згідно з звичаєвим правом, дуже полегшуючи кари, іноді заміняли кару на горло грошовими штрафами, а то й, після прохання громадян, змінювали вже виголошенні вироки на м'ягші. Левицький зовсім слушно пояснює це характерне та цікаве правне явище невідповідністю старих норм більше лагідному та гуманному праворозумінню людности на гетьманщині.

Горбань у своїй переробці нарисів О. Левицького це його пояснення викинув, а натомість пояснює те явище хабарництвом суду та потуранням заможним злочинцям і подає те своє пояснення так, ніби то була думка самого Левицького. Тим часом в актах немає жадної вказівки ані натяку на хабарництво суддів.

Своє обвинувачення Горбань спірає на тому, що з кожного обвинуваченого суди присуджували на свою користь штраф. В поясненнях Горбаня ті штрафи п'януються, як хабарь: «ні в якій справі судді не забували себе й полковника хоч би справа закінчувалася миром», «коли навіть злочинця віддавано на кару на горло», пише він з робленим обуренням.

Читає, неознайомлений з історією права, може повірити цьому обуренню та й перенятися ним але не можливо, щоб людина, яка береться критично розглядати історико-правні праці, от хоч би і такий Горбань, не знала, що на певній стадії розвитку по всіх державах судді за свою працю не діставали удержання певного, а натомість винагороджувалися штрафами з обвинувачених. Викликалося це необхідністю, бо замалі державні прибутки позбавляли державу можливості утримувати суддів на удержанні. Отже, побірання тих штрафів суддями було цілком правним і не брати їх судді не могли, бо не мали б з чого жити.

Той старий порядок, звичайно не був добрий, але був для тих часів необхідний і нікому як большевикам, як послідовникам історичного матеріалізму, годилося б це розуміти.

Згорі можна припустити, що подекуди і в судах гетьманщини могли траплятися зловживання та несправедливі вироки, але такі поодинокі випадки трапляються часом і зараз по судах усього світу, бо ідеальних установ, що цілком забезпечували б од зловживань, не лише ніде немає, а й бути не може. Та ці випадки не вигравдують тих загальних обвинувачень наших старих судів, які закидає їм Горбань.

Про дуже характерну і цінну властивість тих судів, а саме, що вони не були замкнені, а відбувалися привселюдно, властивість, яку Левицький у свої творах виразно підкреслював, Горбань не обзивається ані словом. Взагалі все, що в тих судах малося доброго, він або замовчує, або збуває плутоною балаканиною, а то й плюгавить ті собрі риси їхні, пояснюючи їх лихими та корстолюбними мотивами

уряду чи суддів. Усі переробки Горбаня перейняті бажанням змалювати наше минуле у лихому освітленні, надати йому лихі прикмети, щоб знеохотити читача українця до свого минулого, ослабити тим його патріотизм і в той спосіб полегшити совітській владі провадити відносно України свою імперіялістичну політику.

Нема нічого більше нелогічного, та й безхосенного, як оцінювати норми, звичаї, події та вчинки людей минулих віків мірою сучасних поглядів, а тим паче мірою своїх мрійливих ідеалів. Таке оцінювання минулого, нічого не пояснюючи, вдатне лише розкладати кожне суспільство, бо прищеплюючи хибну думку, ніби предки наші винні за те, що не мали того ладу і не жили так, як нам здається кращим, нищить традицію, зневірює людей у минулому свого народу, а відтак і в його моральних та розумових вдатностях, підриває в той спосіб патріотизм, робить з людей безбатьченків, яким немає чого шкодувати, немає ради чого обстоювати свою народність, виправдує у їхніх очах їхнє відступлення од неї. А тим часом соціально-не життя підлягає певним законам. Минуле так само підлягало необхідностям умов свого часу, як сучасне необхідностям свого, а іноді буває і таке, що не все, що здається нам кращим, є й дісно кращим, а ще частіше трапляється, що краще в умовах наших часів, могло б в умовах часів минулих учинити тільки шкоду.

Далі Горбань робить ще такі закиди судам гетьманщини, ніби вони не однаково ставилися до заможних і бідних, і заможних карали легше, ніби вони «були зняряддям боротьби заможного козацтва та міщанства проти широких селянсько-міщанських мас» та «обороняли інтереси статечних людей», а всьому ладу старої гетьманщини, — що за нього «диктатура невпинно переходить у руки заможного козака-хуторянина, землевласника».

Перше з тих обвинувачень немає жадних основ у актах, наведених Левицьким, з них видно, що і бідним, так само як і заможним, суд зменшував кари проти назначених Статутом та Магдебурьським правом і карав заможних не менше суворо, як і бідних, коли в залежності од характеру злочину та вражіння, що справляли на суддів обставини справи й самі підсудні, суд визнавав потрібним додержуватися суворих статутівих норм.

Друге й третє з наведених обвинувачень Горбань опірає лише на тім, що злочини проти власности суд карав суворо. Такий доказ особливо кумедно чути од оборонця пролетаріату. Виглядає так, ніби на його думку всі пролетарії невідмінно причетні до злочинів проти власности і тому в інтересі пролетарської класи, щоб ті злочини не каралися. Очевидно тако-ж, що на думку Горбаня інститут власности користний тільки для заможних і шкідливий для бідних. Але ніщо краще за факти совітського життя не доводить, що інакше як на основі права власности сучасні люде жити не вміють, не хочуть і не можуть (не будемо угадувати, чи згодом і коли саме люде зможуть жити без цієї основи) та що знищення цього права іде не на користь, а на велику шкоду і тих «широких мас», в інтересах, ніби, яких большевики його скасували. Не відповідає це обвинувачення і фактам,

занотованим в актах, бо карі, до яких присуджував суд за ті злочини, були іноді все-ж таки легші од тих, які призначалися узнаними кодексами. Так, як що злодій повертав господареві покрадене, а часом і заграбоване, суд обмежував кару штрафом, хоч кодекси однаково і в таких випадках призначали кару на горло.

На основі актів, переказаних Левицьким, можна сказати тільки, що тогочасний суд за порушення прав власности неохоче та рідше давав пильгу проти норм кодексів, ніж за де-які інші злочини, напр., за перелюбство (вшетенство чужолоство). Причиною тому було, що, як і завжди за часів після війни або революції, право власности було тоді на Україні дуже загрожене. Умови війни або повстання завжди розхитують внутрішній лад, бо серед них легко і часто безкарно минають порушення законів. Ці умови і витворили тоді на Україні дуже багато людей, що не хотіли і далі додержувати законів, а живилися грабіжкою та іншими порушеннями чужих прав.

В кожному разі суворість тодішніх судів відносно злочинів цього гатунку не можна пояснити, як намагається Горбань, класовою боротьбою, бо власне і класів на Україні тоді не було, вони ще не склалися. В українському суспільстві тих часів стали один проти одного не двоє різних класів, а, з одного боку, люде, що хотіли працювати і дбати, а з другого, — різні нетяги та прибиши (злодії), які воліли краще житися розбішацтвом та грабунками. Таких, як видно з «нарисів», було дуже багато і життя та майно мирних працюючих людей завжди було у великій небезпеці. Щоб край мав змогу розвиватися, суд не міг легко ставитися до тих злочинців. У якій мірі такі елементи заважали упорядженню життя знати вже з того, що, як видно з нарисів Левицького, громадянство не трималося тоді звиклого в нас: моя хата з краю, я нічого не знаю», а діяльно допомагало суддям розшукувати злочинців.

Останній закид Горбаня старій гетьманщині, що за неї «диктатура невпинно переходить у руки заможного козака-хуторянина» — до певної міри історично вірний, а проте цілком не щирий. Насамперед треба зробити застереження, що слово диктатура тут не до речі, воно засильне. Козача верства дійсно стала керуючою та найвпливовішою, але диктатури та верства все таки не мала. Та безперечно не було ще досі такої держави, і хто знає чи така буде хоч колись, у якій всі верстви мали б в урядуванні однакову участь та силу, і в якій не було б керуючої верстви, незалежно від того, чи надають їй закони якісь виключні права, чи ні. З заможного козацтва і вироблялася було на Україні така верства, поки московський тиск не позбавив Україну її прав, а козацьку верству — її впливу та значіння.

Большевики все те добре знають і не лише не мають нічого не то проти такого керовництва й проти диктатури, а навіть і хочать диктатури, бо й самі завели її в СССР, тільки пролетарської, а не іншої верстви, бо, власне, кажучи про диктатуру пролетарську, хочать тільки диктатури для себе, а сподіваються, що од пролетаріату їм завжди буде легше, як іншим партіям, перейняти диктатуру і

владу до своїх рук, бо пролетарії найлегше оманюються їхньою демагогією.

Горбань напівдверто висловлює ці большевицькі погляди та бажання. На стор. 18 його передмови читаємо:

Дослідники, вказуючи на перевагу козацьких судів проти попередніх говорять не тільки про простоту та відсутність формалізму, але найбільше підкреслюють, що це були «безстанові суди».

«Суть, звичайна річ, — кінчає він трохи не до речі, — не в цьому, а в тому, в руках якої класи був суд гетьманщини XVII віку».

Думаємо, що СССР довів усім, прич большевиків, а навіть може і де-кому з них, що саме диктатура пролетаріату є найгіршою, найнесправедливішою та найнестерпнішою з усіх диктатур, які були, які є і які ще може будуть на світі.

Давній.

Листи до земляків.

XXVIII.

На емігрантські теми.

Сужу по собі. Сижу я в далекому кутку чужої землі, майже один, з земляками своїми бачуся рідко і хоч постійно читаю українські часописи та французькі, а инколи заглядаю і до російських, але по ширости признаюся, що зовсім мало знаю що діється у нас на батьківщині.

Мабуть таких, як я, не мало. Мабуть не мені одному болить від цієї одірваності від рідної землі ось вже більше десяти років.

Що мені з того, що я знаю, що у нас там «дома» голод, що від цього голоду людність вимірає, а голодний тиф зветься «хворобою ч. 32», щоб заховати цю пошесть від чужого ока. Мало мені задоволення дає тако-ж і те, що тут я підписую різні протести з цього приводу та вношу датки різним комітетам, які стараються, по своїй змозі, цій біді якось допомогти.

Ще менш мені в цій одірваності допоможе, що сьогодні я прочитаю, що засів у нас на Україні знову зкоротився, або що «Дніпрогез», що коштував стільки гроща та людського горя, працює на вітер, а спорудження його затягаються піском...

Навіть, коли листа якого отримаєш від своїх родичів, які ще залишилися живими, або щасливий випадок зведе тебе з земляком, що ось кілька місяців як втік з того совітського раю, то і ці листи

та розмови почуття твоєї віддалености від того життя, яким живуть близьк тобі люде, від їх що-денних турбот, їх настроїв та всього їх морального і матеріяльного оточення, не розвіють.

Як це все різниться від того, що було колись з нашою, російською та іншими еміграціями, що працювали в постійному, живому контакті та зв'язку з батьківщиною, її організаціями, постійно отримуючи від неї приток нових сил, нових завдань і замовлень, зкерованих на виконання спільної праці. В цій праці весь час почувалася єдність не тільки загальної мети, але тако-ж і керуючої та направляючої волі.

Те, що вирішалося дома, або навпаки, зараз-же ставало на порядок денний по всій лінії боротьби — і на батьківщині, і по за її межами. Того розриву, тієї одірваности, що відчувається зараз, не було і сліду, і мабуть в цьому полягала дійсна сила тодішньої еміграції.

Можливо, що я, в своєму далекому кутку сидючи, самотньо живучи, багато де чого не знаю, не «в курсі справ». Крім того, люде старшого віку завжди люблять оглядатися назад, коли начеб-то все було краще.

А в тим щось правди мається і в моїх почуваннях. Що наші люде весь час мруть, то про це я добре знаю і з «Тризуба», але щоб наші лави поповнювалися новими силами з України, то про це я не чув.

* * *

Оскільки я розумію, завжди і скрізь уряди всіх країн відносилися з великою ворожістю до своїх еміграцій і всіми можливими засобами їх поборювали. Така ворожість цілком оправдана, а боротьба з еміграцією являється в значній мірі для кожного уряду боротьбою за своє існування. Тому в цій боротьбі по принципу «à la guerre, comme à la guerre» уряди не нехтують ніякими засобами.

Тут все годиться і все є на потребу! Бо справді, існування еміграції являється найбільш красномовним доказом того, що «дома», на батьківщині, панує такий режим, з яким не може примиритися значна частина її-ж громадян. Тому зараз такі країни, як Франція, Англія, Америка, Японія та величезна кількість малих держав зовсім не мають політичної еміграції. Натомість Італія, Німеччина, і особливо СРСР безнадійно хворі на цю політичну хворобу.

Припускаючи навіть, що це був неминучий наслідок тих революцій, що відбулися в цих країнах, прихвдється з сумом констатувати, як мало змінилися революційні методи, порівнюючи з тими, що практикувалися під час Великої Французької революції і котрі те-ж викликали величезну еміграцію. Це вже одно, що в сучасному світі ці три країни дають найбільші політичні еміграції, ріднить їхні режими, що повстали в наслідок революції.

Але при всьому їхньому родстві є між ними і велика різниця. І на мою просту та немудру думку ця різниця не тільки пояснюється ріжним рівнем культури трьох країн, а в першу чергу ріжним напрямком їх революцій. Революції в Італії та Німеччині мали народний національний характер в той час, як революція в Росії, що витворила ССРСР, увесь час проходить під гаслом інтернаціонального соціалізму.

Знову-ж таки, ще з більшим сумом доводиться констатувати, що ні італійський «фашизм», ні німецький «гітлерізм» не спричинилися і до тисячної частини всіх тих кривавих жорстокостей, насильства над людністю, її катування та нехтування людським життям, як ті інтернаціональні комуністи, що пагують зараз в Москві. Виявилось, що власне проповідники на словах найбільш гуманного та справедливого устрою й ладу громадського, коли приходять до влади, то боронять її такими засобами, яким може заздрити сам Чингіз-Хан. Тому то і еміграція у такого режиму є найбільша.

А що-ж то було б, коли б цей режим, борони Боже, запанував у всьому світі? Куди б тоді ця сама нещасна еміграція тоді вже з усього світу мусіла діватися?

Не инакше, як на Марс мандрувати, або на якусь иншу планету.

* * *

Утворивши найбільшу еміграцію, комуністичний режим одночасово виявив в боротьбі з нею надзвичайні зручності до відрізання для неї всякої можливості зв'язків з батьківщиною. Ті методи, що практикувалися иншими урядами з цією-ж метою, є дитячі забавки, порівнюючи з тим, що практикується владою 3-го Інтернаціоналу.

Тут все пригодилося: і старе, запозичене у царату, і нове, винайдене міжнародними злочинцями різних гатунків. Навіть сама новітня практика американських «гангстерів» тут знайшла собі місце, поруч з методами китайських «хунхузів». Возведена в систему провокація, поголовний шпіднаж, запроваджений в родини так званими «сексотами», кругова відповідальність цілих осель, система заложників, немилосердний терор при відкритті самих невинних родинних зносин з еміграцією, — все це утворює цей безнадійний стан її одірваності від батьківщини та ставить майже непереборні перешкоди для її праці «дома».

Але це ще не все. Є де-що, мабуть, не менш важливе. Як не кажіть, а еміграція, яка живе у вільному повітрі Західньої Європи, серед умов, де основою життя являється повага до людини і її прав, з кожним роком одривається психологічно від тих, що живуть в обставинах діаметрально протилежних. Один з видатних «спеців» на запитання з цього приводу відповів так:

«Ми один одного не розуміємо. Ми живемо зараз в атмосфері такої ненависти, що нас всіх жах обіймає при думці, як що вона вийде на світ Божий. А це неминуче, коли влада захищається, і нас затопить хаос. Десять років деспотії краще, як одна ніч такої анархії. А ця ніч наближується. Ви то її проведете в постелі, а ми... Нас всіх розірве цей звір ненависти, що вийде на волю. Все буде розгромлено».

Де тут в таких умовах думати про еміграцію та зв'язок з нею!

* * *

Але, як би сумно ці справи не виглядали, між нашою українською еміграцією та батьківщиною завжди залишиться в цілості та недоторканості той зв'язок, що дається єдністю національних почувань та прагнень. Наша еміграція утворилась в першу чергу на ґрунті національному, як осередок вільного вияву тих національно-державних змагань, що ввійшли в плоть і кров всієї нації.

Як така, вона ніколи не може розійтись в своїй праці з бажаннями наших народніх має і в цьому почуває силу свою та певність остаточної перемоги своїх загально народніх ідеалів.

Блискучий доказ цієї єдності еміграції та живих сил нації на

батьківщині мав місце в останій декларації ЦК КП(б)У, і тому, коли зовнішня одірваність еміграції часто нами сумно чувається, то за цим сумом ми не мусимо ніколи забувати нашої духової та внутрішньої єдності.

К. Ніко.

St. Jean de Maurienne.

15. XII. 33.

Василь Горленко

(1853—1907).

I.

Весною минулого року сповнилося 25 літ з дня смерті Василя Петровича Горленка. Ці роковини проминули нічим не помічені, так як свого часу й на саму смерть письменника відгукнулася лише «Україна» посмертною згадкою — автора цієї статті (1907 р. кн. V. ст. 214-217) та ще «Історическій Вѣстникъ» некроюгом в кільки рядків (1907. кн. VI. ст. 1045). Не дуже «пощастило» Горленкові й пізніше: статейка Ол. Дорошкевича «Естет і поміщик» в журналі «Життя і Революція» (1925 кн. XI ст. 61-66), розділ про Горленка як про етнографа в книзі К. Грушевської «Українські народні думи» (т. I. Київ 1927 ст. 113-123) та «Лісти В. Горленка до Панаса Мирного», що видала Є. Рудинська (Київ 1928 ст. IV+128) — от і вся література про Горленка. А це ж був талановитий український критик, видатний етнограф і тонкий знавець українського мистецтва! В його особі українська культура втратила величезну силу, хоч, на жаль, в значній мірі змарновану через наше лихоліття під царським режимом.

Новішому поколінню життя і праця Горленка мало відомі. Отже я зроблю, може бути, найкраще для вшанування пам'яті письменника, коли розкажу трохи докладніше про його життя і твори. Матеріалом для цього слугують мені головним чином його листи, видані п. Рудинською, писання Горленка, поскільки я міг зібрати їх тут, на чужині, та ще мої особ сті згадки про нього. Де-що дали мені і спомини М. В. Стороженка, які він був ласкавий дати мені прочитати в рукопису, за що на цім місці складаю йому щире подяку.

* * *

Василь Петрович Горленко походив з старого козацько-дворянського роду, що вів свій початок від прилуцького полковника Лазаря Горленка, внесеного ще в знаменитий Реєстр Війська Запорозького 1649 року. Син його, тако-ж полковник прилуцький, Дмитро Горленко був відомий мазепинець. Це він казав Мазепі в 1707 році, що, мовляв, народ український проклинатиме його душу й кості, коли він залишить після себе Україну в московській неволі. Дмитро Горленко пішов за Мазепу на еміграцію і був одним з кандидатів до булави (два других були Орлик і Воїнаровський) по смерті великого гетьмана. В 1711 році він їздив у посольстві від гетьмана Орлика до Царьгороду, щоб спонукати турків до війни з Москвою. Затуживши за рідним краєм, вернувся він року 1715 на Україну, але був інтернований у Москві, де й пробув, бідуючи тяжко, аж до 1731 року, коли дозволено йому було вернутися додому, де він скоро й помер і був похований у знаменитому Густинському монастирі під Прилукою. Одним з предків нашого письменника був і святий Іосаф

Горленко, що в своїх листах так сумував над нищенням української автономії.

Василь Горленко народився у 1853 році в своїм родовім маєтку, в селі Ярошівці Прилуцького повіту на Полтавщині. Середню освіту він дістає у полтавській гімназії, а потім вчився деякий час в лицей у Ніжині, курси не добув і поїхав до Парижу, де слухав лекцій у Сорбонні. Ще з дому вчив він добре знання французької мови, а живучи в Парижі удосконалювався так, що став постійним співробітником газети «Figaro», містячи в ній фельстони про нозні мистецького і літературного життя. Великим любителем французького письменства та мистецтва залишився він до кінця віку.

На початку 1880-тих років повернувся Горленко до Росії і жив деякий час в Петербурзі, де став співробітником відомої ліберальної газети «Голось», видаваної Краєським. В Петербурзі близько познайомився Горленко з Костомаровим і, здається, під впливом знаменитого історика повернувся до праці на полі української етнографії та літературної критики. Саме тоді, в 1882 році, почала виходити «Кієвская Старина». Горленко переїздить на Україну і, перебуваючи то в Києві, то в себе на селі, стає одним з найактивніших співробітників «Кієвской Старини». Тоді то познайомився він з Опанасом Рудцьким (Панасом Марним), між ними зав'язалася тісна дружба і постійне листування. Листи Горленка до Марного, що їх опублікувала пані Рудцька, вводять нас в круг духів їх інтересів Горленка за період 1883-1905 років. Ми бачили, як він цілком віддається українській культурно-національній роботі, і, можна сказати, живе інтересами української літератури, українського театру, української культури взагалі. Він робить етнографічні і архівні екскурсії (між ин. відбув дві подорожі удвох з Костомаровим), друкує етнографічні матеріали і розвідки. Збірєс пам'ятки українського мистецтва, пише статті, рецензії і замітки в «Кієв. Старинѣ», в київській «Зарі», «Полтавських Губернських Вѣдомостях», пише й до столичних російських журналів — на українські теми. На ґрунті спільних етнографічних інтересів зав'язується у нього приятельовання з відомим художником і етнографом Порфиром Мартиновичем*). Коли зійшла в повнім блиску зоря українського театру, Горленко став одним з найбільших його ентузіастів. Особливо захоплюється він талантом М. К. Заньковецької. Один час він кидає все і їде за труною, мандрує разом з нею з міста до міста, пробує навіть сам вступати в невеликих ролях, пише хвалебні рецензії до столичних і провінціальних газет, чим не мало причиноється до прославлення українського театру. З М. К. Заньковецькою зв'язує його така-ж щира дружба, як і з Панасом Марним. Пам'ятаю, коли в 1904 році приїхала до Петербургу, де я тоді вчився, українська трупа Волика із Заньковецькою, на виставі я зустрів Горленка, хворого, перестуженого; не вважаючи на гнилу петербурзьку осінь і на те, що трупа грала десь аж на окраїні міста, куди треба було добиратися добру годину конкою (електричного трамваю туди ще не було), Горленко не втерпів, щоб не піти подивитися на гру улюбленої артистки. Ми разом з ним пішли за куліси до М. К. Заньковецької, і тут, потому, як вони зустрілися, як були зворушені обоє, я побачив, яка велика дружба їх зв'язала.

Друга половина 80-х і перша половина 90-х років, це була доба найбільшого захоплення Горленка українськими культурно-національними інтересами. Як видно з його листів до Марного, він пильно стежить за кожною новинкою української літератури, хоч би то була маленька брошура, за кожною ногою п'єсою в театрі, відгукується на кожний скільки-небудь видатний твір, гішучься новим придбанням рідного письмен-

*) Вже під час друку нашої статті дісталось нам до рук «Листування П. Мартиновича з В. Горленком» (1885-1896), опубліковане в «Науковім Збірнику за рік 1929», Київ, 1929, ст. 153-201. До цього листування додано, як передмову, статтю К. Грушевської «З етнографічної праці 1880-х років», ст. 137-152.

сва; він переплачує галицькі часописи, стежить за виступами українських артистів в столиці і тишиться їх успіхом (концерти С. Крушельницької в Петербурзі). В браній в гласні полтавського губерньського земства, він близько приймає до серця всі справи, які мають якесь відношення до національної культури, особливо-ж до охорони могили і будування пам'ятника Котляревському. Пам'ятаю, якось уже в кінці 90-х років, мій покійний дядько П. Я. Дорошенко показав мені Горленкового листа: пройшла чутка, ніби чернігівське земство рішило припинити друкування українських етнографичних матеріалів, що виходили під редакцією Б. Д. Грінченка, щоб не «витрачати народні гроші на всякі, мовляв, витребеньки». Так от, схвилюваний цим, Горленко пише до мого дядька, як до гласного чернігівського губерніяльного земства, щоб він ужив увесь свій вплив, щоб скасувати постанову про припинення друку матеріалів Грінченка. Хоч я був ще тоді молодим хлопцем, і мало розумівся на цих справах, але лист Горленка був такий палкий, перейнятий таким обуренням, що справив на мене величезне враження і я пам'ятаю його й досі, хоч тому буде вже вже як 35 років. Коли перечитати листи Горленка до Мирного в справі пам'ятника Котляревському, то мимоволі вражає глибоке почуття національної гідності, з яким трактував Горленко кожную деталь, кожную дрібницю, що стосувалася пам'ятника, особливо справу написів на ньому.

В половині 80-тих років, коли ще мав де-які засоби, почав видавати Горленко твори Мирного і заходився коло видання українського літературно-наукового альманаху «Звістка». Вже був зібраний матеріал на два томи, заготовані малюнки, все було здано до цензури, але цензура продержала рукописи ко-о року і — заборонила. Це було великим ударом для Горленка. Як видно із змісту альманаху, матеріал у ньому був підібраний з великим смаком і мав містити, окрім нових творів сучасних українських письменників, ще передрук старих творів з часів «між Котляревським і Шевченком», із журналів 20-40 років, старинні записи українських дум, етнографичні і історично-літературні розвідки, й мав бути ілюстрований репродукцією Шевченкових малюнків.

Друкуючи свої писання по різних журналах і газетах, Горленко не дбав, щоб зібрати їх докупи й видати, щоб зберегти від забуття. Тільки при кінці 90-х років, за намоною приятелів, він зібрав де-які свої статті і видав у 2-х надзвичайно чепурно і елегантно виданих томках, один під назвою «Южно-руські очерки і портрети» у Києві 1898 року, а другий «Українські были» у Києві-ж 1899 року. Кошти на їх видавши дав М. В. Стороженко. Пізніше, в Петербурзі 1905 року один книгарь видав третю книжку Горленкових статей під назвою «Отблески». Але в них зібрана тільки невелика частина Горленкових писань. Решта була розкидана по різних періодичних виданнях, що їх тяжко тепер і розшукати. Хто знає, наприклад, його прецікаві описи етнографичних і історичних малдрівок, що він містив на сторінках «Полтавскихъ Губернскихъ Вѣдомостей» під псевдонімом Бунчуковий товариш? Людина надзвичайної, просто виключної енергійності, Горленко здебільшого всі свої писання друкував або під ініціалами, або під якимсь прибраним ім'ям, а то й зовсім без підпису. Через те тяжко встановити всі його писання навіть у «Київській Старині», де він, за обрахуном пані Руданської, умістив 76 більших і менших статей та заміток.

Великий ідеаліст, поет в душі, Горленко був людина зовсім не пристосована до практичного життя, до боротьби за існування. Він і свого особистого життя не зумів улаштувати і цілий вік звикав бурлакою, типовим мешканцем мебльованих покоїв великого міста. Діставши в спадщину непоганий масток в селі Ярошівці, він так провадив своє господарство, що воно не тільки не давало йому ніякого зиску, а ще впровадило у великі борги, так що бідний господар не знав, як і виплутатися: закладавав і перезакладавав у банку, жив під вічною загрозою ліквідації, і нарешті мусів в кінці 1899 року покинути свою садибу, в якій мерз зімло, бо старі грубки вже не гріли, і переселився до Петербургу, щоб по-

шукати якогось сталого заробітку при газеті. Який з його був господар, видно з такого правдивого анекдоту. Мав Горленко коло свого маєтку чудозайний гайок з старими дубами. Кохався в ньому дуже і ні за що не хотів продавати на зруб, хоч як його тиснула біда. І от вийшов він одного вечера погуляти в тому гаю та помріяти, коли бачить, селянин з Ярошівки рубає здоровенного дуба, а другий, вже зрубаний, лежить долі. Здивувався наш поет: як це ви, дядьку, рубаєте без дозволу в чужому лісі? — Та хіба це чуже? Це-ж Горленкове! Така була відповідь.

В Петербурзі знайшов Горленко постійний заробіток в ілюстрованій літературній додатку до газети *Новое Время*, що виходив кожної неділі. Доручено йому було писати огляди чужоземного красном письменства й фельетони про художні вистави в столиці. Дуже взяли земляки Горленкові за зле його участь в україножерному *Новому Времени*, хоч той дотого не мав, окрім фірми, нічого спільного що-до політичного напрямку з самою газетою. І він сам мучився тим і соромився свого співробітництва в *Новому Времени*, але інакше улаштуватися не зумів. Зустрівся я з ним літом 1903 року у Подставі, коли odkривали пам'ятник Котляревському. Він зараз же поспішав пояснити мені, що приїхав він як кореспондент *Нового Времени* за для того, щоб не приїхав хтось другий, неприхильний до українства, і не подав якоїсь невідповідної кореспонденції. Але Горленкову телеграму до редакції аж в 300 слів заборонила цензура...

Горленко всією душею ненавидів Петербург, особливо за його поганчий клімат, од якого він вічно застужувався і слабував. Нудна газетна робота для шматка хліба його виснажувала. Весною 1907 року він схопив запалення легенів, непристомним одвезено його до лікарні, де він і помер 12 квітня 1907 року на руках у чужих людей. Земляки петербурзькі довідалися про Горленкову смерть аж за два тижні. Як жив він самотній, так і вмер*).

Не раз доводилося мені чути відзиви про Горленка, як про людину «консервативних» поглядів, як про типового, мовляв, «українофіла», розуміючи під цим, що в його, мовляв, були тільки симпатії до українства, а що свідомим, активним українцем він не був. Це правда, — Горленко був продуктом своєї поміщицької верстви, свого оточення і виховання. До політики інтересу він не мав і до неї не мішався. Артист-естет в душі, натура пасивна і мрійник, він не був створений для боротьби, навіть за своє власне існування він, як ми бачили, боротися не умів. Де-хто, як, наприклад, пані К. Грушевська, вважає, що мистецько-естетичні інтереси переважали у Горленка над громадськими і загально-людськими. Але це, на мою думку, не зовсім вірно. Треба знати, що натхнення для мистецько-літературних інтересів давало Горленкові могутче почуття, а одухотворяла його одна глибока ідея: тим почуттям була любов до рідного краю, а ідеєю — служення національно-культурним інтересам України. Джерелом цього почуття і цієї ідеї було, з одного боку, національно-історична традиція, яка з надзвичайною силою ожила в душі цього нащадка мазениця, а з другого — органічна прив'язаність до рідного краю, до його природи, до людей, а особливо до його культури в минулому і сучасному.

Досить перечитати його літературно-критичні й історичні нариси, щоб переконатися, що ця любов до всього свого, цей український патріотизм був у нього з найглибшого джерела з якоюсь елементарною силою. Так само і в листах: так боліти над долею українського письменства, придавленого російською цензурою, так близько приймати до серця кожен успіх або невдачу на полі національного життя, так глибоко пережити кожен дрібницю, кожен деталь української справи, і при тому

*) Як я недавно довідався, опікувалася Горленком в час його хвороби п. О. Скоропадська. Вона-ж справила йому й похорон.

тракувати їх з так високо розвиненим почуттям національної самоповаги, міг лише справжній український патріот.

Горленко, як каже пані Грушевська, симпатизував ідеалам Мазепи та його державної політики. Вона оповідає, що в Ярошівці у спальні Горленка висів портрет Мазепи, рідний і мало подібний до відомих портретів гетьмана. Поруч з Мазепою в цій кімнаті переховувався подорожній образ — триптих Дмитра Горленка, до якого цей Мазепин товариш молився в своїх блуканнях на еміграції. Василь Горленко цинив цю традицію і не без гордовитої іронії протиставляв своє походження від одного з борців за українську самостійність — менше героїчним генеалогіям різних блискучих полтавських магнатів, наприклад, його сусідів Галаганів. Свою антипатію до останніх сам Горленко охоче пояснював тою протилежністю, в якій опинилися їхні предки, коли Гнат Галаган помагав руйнувати Запорізьку Січ, а Дмитро Горленко ішов за Мазепою на еміграцію. Василь Горленко, очевидно, почував себе солідарним з мазепинцем Дмитром, принаймні з погляду родинної традиції і честі. Тому й переховував він у себе ці дві неблагодині пам'ятки *).

В одному з своїх листів до Мирного Горленко пише: читав усердно (и пишу теперь о ней) книгу Уманца Гетьманъ Мазепа, очень замѣчательную книгу и прѣрвано написанную. Это первое доброе слово о Мазепѣ съ 1709 года, шутя-ли сказать! Я же давній инстинктивный и традиционный мазепинец, и съ радостью встрѣчаю фактические подтвержденія своихъ симпатій къ Мазепѣ **).

Сам належачи до дворянсько-поміщицької верстви, він не любив її, і не любив владне за її історичні провини перед рідним краєм та народом. Як каже Ол. Дорошкевич, його листи до Т. Г. Лебединцева (першого редактора Київської Старини) переповнені грістатами і гротами соціального консерватизму родовитого лівобережного панства ***), а, як свідчить пані Рудинська, у своїх листах до М. В. Стороженка він з огидою описує своїх сусід-панів, їхнє поводження і розмови ****).

Та й у своїх працях Горленко дуже невисоко оцінює історичну роль українського панства: пишучи про Квітку, він каже, що Кочетопська відьма малює, в жартовливій формі і в комічних образах духовний занепад цілого народу, що, втомлений вічною боротьбою, потрапив у руки групи egoїстів, яка вийшла з нього-ж, старшин, які погладали всі свої сили на «стяжаніє», а врешті цей народ у панщину повернула і сама дійшла до повного морального занепаду. Винюок з історичної ролі цього стану, який висунувся наперед і досяг переваги, хоч автор його і не робить, доказується сам собою. Свою силу і владу він вжив на особисту користь, на збагачення, на скупчення земель в своїх руках, на поступове поневолення сільського населення. В більшості своїй стан той був зовсім не освічений і за ідеал життя ставив собі п'яний та ситий достаток. Любов до батьківщини і свідомість свого обов'язку бути найосвіченішим класом, будши найвпливовішим, були йому чужі. Звідти його нікчемна роль в історії, його невиразність і несталість, швидка втрата всякого зв'язку з народним побитом, здатність одливатися в які завгодно нові форми *****).

Єсть у Горленка дуже цікаве історичне оповідання «Бабушка Полуботова», де він на основі Любецького Архива графа Гр. Милорадовича (виданого при Київській Старині в 1897) малює нам живий гобутовий епізод кінця XVIII століття. Там, між іншим, виводить він фігуру молодого шляхтича Сулими, що їздив закордон учитися: коли він виїздив закордон, прикріплення селян на Україні допіру довершилося. Те, що

*) К. Грушевська. Укр. Народні Думи, ст. 113-114.

**) Листи В. Горленка до П. Мирного, ст. 49.

***) Життя і Революція, 1925. XI.

****) Листи, ст. 10.

*****) Южно-русские очерки и портреты, ст. 174-175.

підготувала гетьманщина, те, що сотворила старшина, яка вийшла з народу, закріпив тільки законодатний акт. Бур'ян розростається швидко. Повернувшись через шість год, він побачив, що кріпостний лад вже пустив коріння. Все вражало його і в порівнянні з минулим, і в порівнянні з тим, що він бачив на Заході, де, навпаки, саме в цей час шов визвольний рух. Тут все було скеровано на горить, на выгоду, на пригноблення*).

І ось Сулима дивиться на господарську працю в домі своїх родичів Лашкевичів. Він бачить зігнуті спини кріпаків, їхні похмурі обличчя, і картина добробуту в домі Лашкевичів його вже не веселить: степ широкий, край веселий та й занастили — пригадалися йому слова запорожської пісні.

Дивиться Сулима на своїх родичів і не може зрозуміти: звідки в них така різниця моралі що-до самих себе, і що до інших, до громадництва: дві людини в одній, дві моралі ности. Одна — для родини і своїх. Тут — любов, самовідданість, доброта. Друга — для суспільности, для ближніх. Тут — розрахунок, придбання, байдужість до нещастя і становища ближнього і нижчого. А батьківщина? А темний народ? — Нічого для них! Нічого для високої мети. Хазяї, хазяї, прохазяїнусте ви Україну!» **).

Я навіть навмисне довше уривки з писань Горленка, щоб показати, як тверезо й критично дивився він на історичну роль своєї в'рстви, і коли говорити про історичну традицію, яка ожила в його душі, то це була традиція не «стяжателів» XVIII віку, а борців за запланану отчизну, матку Україну» XVII віку. Хоч не належав Горленко до ніяких політичних організацій українських, ні до одної з Громад, і хоч в очах свідомих українців того типу, який почав вристалізовуватися у нас в інші 90-тих років, він був не більше, як українофіл, але цікаво, що в і почуття його, в і симпатії й антипатії у нього «свідчать про висогорозвинете почуття національної свідомости. Ось що він, наприклад, пише в 1897 році в листі до Мирного про Київ: вь моральномь отношеніи городь сей (на мой взгляд) дѣлается менѣе и менѣе интереснымъ, такъ какъ его коренной элементъ страшно растворился вь прошломъ, а этотъ грешный элементъ составляютъ поляны юго-западнаго края, самыя несиггитичныя, какъ сидящие на чужой землѣ и изображающіе изъ себя паузовъ, жиды вь ужасающемъ количествѣ, и великороссы, явившіеся сюда жить и хлѣбъ наживать насчетъ малороссійской простоты. Всякій разъ, какъ бываю вь Києвѣ, выношу изъ него досадное и горькое чувство при видѣ господства стихъ элементовъ» (Листи, ст. 43).

Цікаво, що Горленко поділяв спілну більшісті свідомих українців антипатію до В. Короленка. В одному листі до Мирного він пише: Полтаву осчастлививъ, избравъ ее своимъ мѣстожительствомъ» Короленко. Я весьма невысокаго мнѣнія объ этомъ господинѣ, ни какъ о писателѣ, ни какъ о челоувѣкѣ. Какъ писатель онъ раздутъ гдушой Москвой... Вь сущности онъ совсемъ маленький авторъ, та ихъ много. Вь Полтавѣ онъ совсемъ не ко двору» (Листи, ст. 76). Пишучи другим разом до Мирного про глибоке вражіння, яке справило на його оповідання Мирного «Морозенко», Горленко додає: «какой трезвонъ гондился бы, если бы это написала Короленко и Ко, и какъ бы они сами были рады написать такъ!» (Листи, ст. 53).

Я вже зазначив, борцем, боевою натурою Горленко не був. Він не пройшов за-молоду жадної, так би мовити, політичної школи, і трудно було в загалі знайти якусь формулу, и об точно схарактеризувати його політичні погляди. Видно, що із свого оточення та із школи він не виніс радикальних поглядів і понять, та й взагалі який-небудь радикалізм не пасував до його тихої вдачі. Йому не подобалось, наприклад, що українські вчені збиралися не брати участі в археологічному з'їзді в Катерино-

*) Украинскія были, ст. 104.

***) Украинскія были, ст. 108-109.

славі 1905 року — на тій підставі, що на цей з'їзд не було запрошено закордонних, в тому числі і галицьких учених. В листі до Мирного він писав, що був би радий і щасливий, як би в з'їзді взяли участь і галицькі вчені, та ще й читали свої доповіді українською мовою, але коли з огляду на ці то зовнішні обставини цього не буде, то для чого, мовляв, бойкотувати з'їзд, який може бути корисний для дослідження української старовини, а особливо — так мало це дослідженого Запорожжя? Адже маєт бути поставлені на з'їзді нові і дуже важні теми, як, наприклад, про стару українську архітектуру і про український стиль взагалі; новже це матиме менше значіння, ніж зривання з'їзду або протести? І далі Горленко писав, що, на його думку, глибокі наукові досліді, виставка історичних зразків українського мистецтва, популяризація його, поширення сигнати до всього українського — зроблять для українства більше, ніж завітні протести (Листи до Мирного, ст. 102).

Зрозуміла річ, що при таких оглядах бурхливі прояви революційного руху в 1905 році не могли лягати Горленку. Він їх просто не розумів. В тім самім листі до Мирного, стовіаючи про свою згоду співробітничати в Рідному Краї, він пише, що йому сумно і страшно. Він радів, що настала свобода для української культурно-національної праці, але боює революційні ности молодих українців. Йому здавалося, що тільки ворог української справи може виступити зразу-ж, на перших початках з соціально-вольційних видавців — в той час, як з'явилася змога провадити мирну культурно-освітню діяльність. Він не ждав ніякого добра для української справи від «верховних» і «спороспілх», як він їх називав, українських революціонерів. Розуміється, в нього говорила вже хвороба, наблизення смерті й тяжкі духовні і матеріальні умови, в яких довелося Горленкові доживати віку в нещасливому для нього, холодному Істербурзі, самітим, одбившись від своїх людей.

Горленко був свідомий того, що він не може йти в ногу разом з новим рухом: в тому самому листі до Мирного у нього викивається таке сумне гризання: «вообже я — измалченнй, изломаннй, понівеченнй плоть исторіи, обломоть дворянства, съ нѣкоторыми сносными, но со многими несносными ето стоїонами. Я трагически сознаю это, но не могу уже і срединитьсѧ» (Листи до Мирного, ст. 103).

Але цей «онівеченнй» улагодився, що вже сама себе переживала, який добре розумів трагічність свого становища супроти нових завдань і можливостей українського національного руху, вписав дуже цінну сторінку в історію української культури. За це він заслужив на нашу вдячну пам'ять.

(Далі буде).

Д. Дорошенко.

МОСКОВСЬКА МОНОПОЛІЯ

(Засідання Дорадчого Комітету для біженців у Женеві.)

Серед загальної політичної тиші у Женеві в гарний зімовий день, коли сніг густо вкрив горі і долини, вулиці і паркі міста, зібрався Дорадчий Комітет для біженців. Після гроовалу конференції по розбросенню та виходу Німеччини, після загроз Італії температура життя в Женеві упала не до справжніх морозів і до того холодного вітру, що так шалено віє з широкого озера.

В Женеві сумно, урядовці секретаріату непевні за своє майбутнє. Трохи отторонь похмуро стоїть ше недобудований колосальний палац Ліги Націй, що начеб-то те-ж запитує світ, хто-ж має його побудувати, хто буде утримувати його розкішні салі, сходи, кабінети...

А тут ще на додачу справжній переворот у Женеві: де влади прийшли

ліві соціалісти на чолі з Ніколем, зв'язок якого з Москвою не підлягає жадним сумнівам. Правда, вони не мають більшості у Великому Совіті, парламенті женецької держави, але mimo волі дивуєшся: і як це в благодатній Женеві міг повтати уряд п. Ніколя, якого щойно недавно випустили з в'язниці, де він одсижував за організацію кривавої боїні в Женеві, коли прийшло до стрілянини між військом і робітництвом міста. Справді, світ перевертається.

Але це все тільки загальний фон, на якому відбулася дуже скромна і нікому не цікава конференція біженецьких організацій. Хазяїни отелів тільки радіно вітали гостей, але тут же розчарувалися, коли довідувалися, що вся справа протягнеться тільки один день. І де ті часи, ті благодатні часи 1932 року, коли безперервно засідала конференція до розбросню, коли асамблея Ліги Націй стала те-ж майже безперервною, все намагаючися переконати Японію, що вона має у всьому уступити перед анархизованим Китаєм.

Нині в отелях порожні; господарі давно не пам'ятають такого злого зимового сезону.

В одній з саль Ліги Націй о 10 год. 13 грудня зібралися члени Дорадчого Комітету. Головує проф. Вернер, голова Офісу для біженців. Колись організація допомоги біженцям була дуже проста по своїй структурі: був високий комісар Ліги Націй для справ біженецьких, покійний д-р Ф. Нансен, та його заступник майор Джонсон, разом з невеличким секретаріатом. Дорадчий Комітет був свого роду парламентом при цій ексекутиві, хоч остання і не зобов'язана була у всьому слухати порад комітету. Комісар і його заступник раз на рік складали відчит перед вищими органами Ліги Націй.

Але з 1930 року всю цю машину надзвичайно ускладнили, до чого дуже спричинилися самі росіяне. Значіння Дорадчого Комітету дуже впадо з заміною високого комісару цілим Офісом, що має колективну управу, низку комісій, і загалом дуже складний устрій. Треба сказати, що ця комплікованість безперечно зменшила, або й знищила значіння допомогової акції для біженців. Коли раніше майор Джонсон, маючи широкую автономію, швидко й еластично змів полагаджувати силу ріжних справ, нині все затягується в цих комісіях і підкомісіях і рішення приходять, як норма, запізно. Інтерес до справи, колишній ентузіязм зник у співробітників п. Джонсона: справа стала нудною, бюрократичною. Крім того, завдяки цій комплікованості, росіяне пролізли до самого складу Офісу, добилися доступу до грошей і, як пригадують наші читачі, попросту, разом з вірменськими, розтягли за один рік майже всі фонди. Українці про це могли довідатися лише пост фактум. Після рішучих протестів, як відомо, вдалося нам добути одного разу 10.000 шв. фр. (головним чином для нових румунських збігців), другого разу 6.000 шв. фр. для нашої еміграції в Польщі. Нині в Офісі грошей немає, отже тепер і росіяне нічого (тим часом) одержати не можуть.

Вся ця допомога біженцям Ліги Націй, треба визнати, була організована російськими і це в 1921-22 роках, а ми прийшли в 1928 році, коли вони вже були там повними господарями. Наші читачі пригадують собі, з яким трудом вдалося українським делегатам зайняти місце в Дорадчому Комітеті, в якому вони одначе і донині складають абсолютну меншість: росіяне мають коло 15-20 голосів, а крім того за ними улесливо йдуть вірмени, яких є те-ж більше за українців. Маються ще кілька представників міжнародних установ, які часом підтримують і нас. Існує ще кілька організацій жидівських (де-які представники останніх часом голосують з нами).

При таких умовах ясно, що росіяне, разом з вірменами, домінують в комітеті. Натоміць в загальні справи Ліги Націй росіяне зовсім не мішаються. Тут вони лишають вільне поле для українців. І, як відомо, представники УНР не пропускали жадної нагоди для виступу в оборону прав України та її покривдженого населення. А росіяне навіть

проти голоду забули запротестувати і встигли вислати тільки подяку п. Мовінкелєві.

Але вернемося до засідання Дорадчого Комітету, що засідав у Женеві 13 грудня. На порядку денному його, на першому місці стоїть питання про прийняття п'яти нових організацій, чотирьох російських і одної української: Головної Ради. Кандидатура Союзу Організацій Інженерів Українців могла бути тільки оголошена — це перша стадія нинішньої процедури прийняття нової організації. Всі ці п'ять кандидатур були наперед розглянені підомісією з трьох нейтральних осіб, на чолі з шотландцем п. Мекензі. Ще до засідання українцям було відомо рішення цієї підомісії: дві російські організації підомісія запропонувала одкинути, дві прийняти, але особливо гаряче рекомендував голова підомісії Головну Раду, як дуже поважну і активну організацію.

Під час обмірковування цієї кандидатури в підомісії виникав тільки сумнів, для чого приймати Головну Раду, коли три її найбільші організації вже мають голос у Дорадчому Комітеті, а з самою Головною Радою, як такою, Офіс і без того постійно зноситься. Але представники Головної Ради вказали, що ця велика федерація налічує ще шість країн (Чехословаччина, Бельгія, Люксембург, Болгарія, Югославія, Туреччина), де маються поважні українські організації і які юридично нерепрезентовані в Дорадчому Комітеті. Таким чином, коли три найбільші складові частини цієї федерації мають безпосередній доступ, решта була б заступлена в разі її прийняття Головною Радою. Крім того, українська еміграція була б заступлена вже прийнятою до складу комітету Сілією Інвалідів та Союзом Інженерів, що виставив свою кандидатуру. Це дві найбільші професійного типу організації. Аргументація українців видалася трьом безстороннім членам підомісії цілком слушною, а організуюча діяльність Головної Ради дуже поважною. З практики було відомо, що після такої рекомендації, яку дав Головній Раді п. Мекензі, кандидатів приймається навіть без дебатів. Але несподівано встав п. Рубінштейн (лідер росіян в комітеті, наш харківський землячок) і пропонує змінити процедуру: мовляв, немає більше потреби без кінця збільшувати склад комітету. Крім інших мотивів, нагадував промовець і те, що все вже йде до ліквідації самого Офісу. Отже він пропонує скласти спеціальну комісію, явля і доручити розгляд справи про можливість дальшого поширення комітету.

Не заперечуючи особливо проти самого принципу обмеження складу комітету, українські делегати, п. п. Шульгин та Шумицький, рішуче одстоювали те, що така пропозиція не може торкатися тих кандидатів, що вже перейшли через підомісію п. Мекензі. На жаль, голова зборів, дуже приємний і лагідний женецький професор, ширі повірив у мотиви п. Рубінштейна і перейнявся думкою, що справді треба покласти мені поширенню комітету, до якого саме російські організації линуть, як мухи. Отже він запропонував передати всю справу комісії з шести членів. Інтрига п. Рубінштейна проти українців таким чином видалася. Заперечувати різко самому голові українські делегати не хотіли. Тим часом ніяковість занадто вже агресивного поведіння п. Рубінштейна відчували, певно, самі росіяне. Принаймні найстарший з них п. Федорів запропонував скласти цю комісію з представників (по одному) від українців, росіян, ягідів і вірмен, додавши до них двох нейтральних. Від нас обрано до комісії п. Миколу Лівичьного. Через цю комісію українські делегати думають рішуче боронити свою позицію що-до вже ухвалених кандидатур. Взагалі вони висловлювалися проти цілковитого зачинення дверей комітету і цю думку розвивають в спеціальній записці.

Так росіяне, на чолі з п. Рубінштейном, щоб не допустити одної української організації, одкинули і свої дві та на всякий випадок хотять зовсім зачинити доступ до комітету. Що то за страшний парод ті українці для таких «героїв», як п. Рубінштейн!

Далі на порядку денному перевибори шести членів адміністраційної

ради Офісу. Ці вибори мають поважніше значіння, бо саме через адміністративну раду і можна впливати на діяльність Офісу.

Проф. Шульгин в імені українських організацій заявив побажання, щоб на цей раз одно місце було залишено для українців, які складають меншість комітету, але й права меншостей на таких зборах можуть респектуватися. П. Рубінштейн відразу-ж одповів, що ці шість делегатів репрезентують не окремі групи біженців, а їх всіх разом, се-то і українські організації. На це п. Шумицький дуже влучно зауважив, що він би не взявся захищати інтереси російських біженців, бо їх не знає і не думас, щоб і п. Рубінштейн знав потреби наших біженців.

Після цього приступлено було до таємних виборів. В імені українських організацій п. Микола Лівіцький висунув кандидатуру п. Шульгина, який одержав 10 голосів, се-то чотири голоси українські і шість нейтральних. За кандидатів інших було подано від 25 до 30 голосів (всі росіяне, вірмени, жиди і де-хто з нейтральних). Український кандидат перепав.

Далі приступлено було до нових виборів: двох експертів до міждержавної комісії. Тоді українські делегати заявили, що в цих нових виборах на знак протесту участі брати не будуть, бо бачать, що право меншостей тут не поважається. Цим протестом, тільки нам відомо, українські делегати не збираються обмежитися і піднесуть, певно, цю справу ще перед самим Офісом.

Коли перейшли до річевих справ, бойовий настрій впав. Так, одною з точок порядку денного був доклад п. Шумицького в справі комісії допомоги дітям, яка, не дивлячися на його нагадування, припинила свою діяльність. П. Шумицький домагався, щоб комітет займав ця цю справу. П. Авксентьев погодився з важливістю відновлення комісії, але пропонував, щоб це взяв на себе сам докладчик, який з такою пропозицією і погодився.

В слідуючій точці п. Авксентьев подав відомості про жахливий стан дітей-сиріт, які перебігли совітський кордон, а батьки їх були цілком втечі забиті. Таких випадків є багато.

Починаючи цю промову п. Авксентьев зауважив, що наші українські колеги тут нас підтримають». І дійсно, проф. Шульгин цілком овито підтримав цю пропозицію, доповнивши фактичний матеріал російського промовця.

Далі представник секретаріату доклав про фінансовий стан Офісу і про рішення останнього в справі торішньої української резолюції в цій справі, а саме, щоб Офіс не роздавав сам фондів, а організував би і озички для біженців в різних місцевих кредитових установах, виокремлюючи свої фонди тільки як гарантію для місцевих операцій. Отже Офіс вирішив одкласти цю справу з огляду на те, що досвід у Франції, де така система приміювалася, не дав позитивних результатів. В цій справі забрав слово проф. Шульгин і гаряче закликав Офіс переглянути питання, «чим Офіс може допомогти масам біженців», видаючи позики для утворення різних дрібних підприємств. Цього жадас наша еміграція від Офісу. Але наскільки-ж ширшою буде діяльність останнього, коли він вживе систему, запропановану торішньою українською резолюцією. В цьому полягає життєвий інтерес нашої еміграції.

Зараз-же по цих словах п. Авксентьев в імені всіх російських організації рішуче приєднався до всіх слів проф. Шульгина. Таким чином, в справах конкретних противні сторони у всьому зійшлися.

І це не перші випадки. Розходяться вони тоді, коли справа ходить про розподіл грошей та про вибори, бо п. Рубінштейн, що і очуває себе творцем цих біженських установ при Лізі Націй, разом з другим нашим «землячком» п. Гулькевичем (подільським дідичем) гаряче і всіма мірами одстоюють московську монополію.

Чи так страшна по суті їм присутність не чотирьох, а п'яти українських делегатів в Дорадчому Комітеті, чи так вже загрожує їм один делегат український в раді Офісу? Безперечно, що ні, але тут говорить

почуття наших перевертнів-земляків, за якими досить пасивно глентаються справжні росіяне, що туди над'їждять. Чи таї вже багато ми втрачусьмо, ще нашого кандидата провалили москалі? Це те-ж сумнівно, бо справа біженецька завмічас і офіційно навіть літ відустється. Але ці сутички де-чому навчать українців і загострять далі наші взаємовідносини з росіянами. Чи вони так цього бажать? Це їхнє діло.

Женець.

Батьківський Комітет при Українській Дитячій Школі в Парижі з глибоким сумом сповщає про смерть скарбника Комітету

Омельяна МАЛОМУЖА

що упокоївся в Медоні коло Парижа 15 грудня с. р.
Похорон одбувся на Медонському кладовищі 18 грудня.

Кожен передплатник «Трибуна», що висє до 31 грудня с. р. повітєтю безпосереднє до редакції (поштовим переказом чи цїним листом) гроші на тиждєвник за першу половину 1934 року, матимє право на одну десяту частину квитка Французької Національної Лотереї в одному в її тиражів.

Перед черговим тиражем кожен із згаданих вище передплатників одержить од адміністрації «Трибуна» повідомлення про № квитка, в якому йому належить одна десята частина.

На запити передплатників із закрєпєву, що таке Французька Національна Лотерея, подаємо про неї короткі відомості.

Французька Національна Лотерея має вже 10 випусків і можливо, що й далі буде продовжена. Кожєй випуск складається з 2.000.000 квитків по 100 франків. В кожному випуску є такі вигри.

1 вигри — 5 мільйонів франків, 15 — по 1 мільйону франків, 20 — по 500.000 фр., 200 — по 100.000 фр., 200 — по 50.000 фр., 2000 — по 10.000 фр., 20.000 — по 200 фр.

Тиражі перших двох випусків уже відбулися. Третій тираж має бути 21 грудня с. р., четвертий — 9 сїчня. Тиражі дальших випусків будуть відбуватися що-мїсяця.

Хроніка

З життя укр. еміграції.

У Франції

— Головна Еміграційна Рада і конгрес Комітетів допомоги голодуючим на Україні у Відні 16-17 грудня. Головна Еміграційна Рада вислала делегатом на конгрес Комітетів допомоги голодуючим на Україні, що відбувся 16-17 грудня с. р. у Відні, п. Бориса Лотоцького.

— Концерт творів п. Пономаренка в Парижі відбувся концерт творів п. Пономаренка, під його власним керуванням. Концерт складався з таких річей: «Молитва», «Пугач», «Веснянка», дві «Коліскових пісні», «Могили», «Журавлі», «Ведмедівка», «Колядка», «Соль», «Нероба», «Сумна пісня», «Сантиментальна пісня», «Весела пісня», «Старий».

Пісні виконував хор під керуванням автора, а солові речі — пані Атаназіу-Прозорова та п. Ардаров.

Де-які хорові речі і майже всі солові жіночі пісні акомпановано хоч і досить модерно, проте приємно і цілком концертово. Виконання хорового ансамблю було не закінченим і не передавало партитури та інтуїції композитора. Загалом концерт, як демонстрація, пройшов не але. Публіка було одначе мало.

Треба побажати, щоб ліпші з творів п. Пономаренка були спопуляризовані, бо вони дійсно на це заслуговують і легкістю, і новизною композиції.

— Українське життя в Ліоні. 29 жовтня с. р. Українська Громада і Товариство б. Вояків Армії УНР у Фран-

ції влаштували в Ліоні протестаційні збори проти організації большевиками голоду на Україні і винесли резолюції протесту.

— 10 грудня с. р. відбулися загальні збори Української Громади в Ліоні.

— Вистава і бал в Оден-ле-Тіші. 5 листопада с. р. філією в Оден-ле-Тіші Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції, при допомозі Товариства Театрального Мистецтва і під режисурою п. Спендовського виставлено було два жарту на 1 дію кожний — «Чорт не жінка» та «Миротворці».

У грі брали участь пані Дідкова на Гаховичева, й п. п. Спендовський, Євдошенко і Ярешко. Гра всіх цих артистів зробила на присутніх дуже приємне враження.

Після обох вистав струнна оркестра під керуванням п. Феденка гарно виконала декілька номерів, при чому виділялася віртуозна гра п. Феденка.

Потім хор під орудою п. Сидоренка чудово виконав низку пісень, за що й був нагороджений численними оплесками й викликами на біс.

Нарешті пані Дідкова й Гаховичева та пп. Суський та Ярешко виконали на сцені кілька українських танців у гарних українських убраннях, а п. Євдошенко майстерно виконав танок чумака. Всі танцюристи були тако-ж нагороджені бурхливими оплесками, а «на біс» викликали їх кілька разів.

Після вистави і концерту відбулися в театральній саль танці, які затягнулися до 2 год. ранку.

Від вистави залишилося чистого прибутку 100 фр., з яких 50 фр. надіслано на пресовий фонд журналів «За Державність», «Гуртумося» й «Табора», а 50 фр. переда-

о на допомогу голодуючим на Україні.

У Польщі

— Жалібна академія в Українській Станиці в Каліші на честь 359 мучеників-лицарів. 22 листопада с. р. в театральній салі відбулася академія на честь 359 мучеників-лицарів, що полягли в м. Базарі 12 років тому назад. Академію було влаштовано заходами і зусобами Управи Товариства вояків при участі кращик сил Станиці та її околиць.

Академію відчинив заступник Голови Управи Товариства вояків підполковник М. Серeda, запрошуючи присутніх вшанувати пам'ять полеглих вставанням. Присутні підіймаються, а в цей час на естраді проф. Ісмер і п. Кромолівський виконують на скрипці і піаніні «Marche funèbre» — Мошона.

Підполковник Серeda в промові на честь полеглих, висвітливши причини невдачі походу, з'ясовує значіння цього походу і незмірні заслуги полеглих, що свою любов до батьківщини засвідчили муками і стражданнями. Хор Товариства вояків під орудою диригента хорунжого Білецького артистично виконує «Кантату» — Черкасенка-Ярославенка і «Ой ідуть, ідуть тумани» — Франка-Ярославенка.

Глибоке вражіння полишила гарним сопрано і містецьким виконанням соля «Ой дівчино мила» пані Регина Сотникова. Пан Ісмер, проф. камеральної музики Познанського Музичного Інституту, артистично виконує три музичні твори Берйо і Баха. Декламація пані Римаренкової і п. Кость-Костенка власною віршу переносять душу авдиторії на ті зимові степи, на яких лицарі Базару доконали свій останній геройський чин. Хор Товариства Вояків закінчує програм «Народнім лицарям» і «За рідний край».

Присутні, які заповнили салю по береги, покидають її з глибокою вдячністю Управі Товариства вояків. Г.

В Болгарії

— «359» в Софії. 10 грудня с. р. відбулися загальні збори Української Громади в Софії, першу частину яких було присвячено пам'яті 359 героїв, що загинули під Базаром.

Член Громади сстн. Малинівський виголосив дуже змістовний реферат про Другий Зимовий Похід та трагедію в Базарі. Реферат зробив на присутніх глибоке вражіння. Нерви старих військовиків не витримали, і багато з присутніх не могли вдержати сліз.

По закінченні реферату пам'яті 359 лицарів було вшановано вставанням і двохминutowoю мовчанкою.

Голова загальних зборів п. проф. Паращук подякував референтові за його доклад і приступлено було до другої частини зборів — до громадських справ. Голова Громади п. Скрипаль та члени Ради пп. Педашенко та Крупицький подали до демісії. Нову Раду обрано в такому складі: преф. М. Паращук — голова, п. П. Скрипаль — заступник голови, п. Г. Огієнко — секретар, п. Я. Малинівський — скарбник та п. О. Романюк — радник. На запасових членів обрано пп. Педашенка та Володина.

До Контрольної Комісії обрано пп. Тимофійюка, Саливона та Кришанівського.

Новообраній Раді збори побажали успіху в праці на користь Громалі, а Угряїні на славу.

Збірка на користь родини померлого Омеляна Маломужа.

Розпочинаючи збірку на користь родини померлого Омеляна Маломужа, закликаємо українське громадянство приєднатися.

Родина Плеваків — 100 фр.
Родина Косенків — 50 фр.

До всіх організацій Головної Еміграційної Ради

Всі організації Головної Еміграційної Ради повідомляється, що старі бони національного податку лишаються дійсними і на 1934 рік.

Головна Ем. Рада.

Зміст.

Париж, неділя, 24 грудня 1933 року — ст. 1. З подорожі Пана Головного Отамана Андрія Лвицького. III — ст. 2. Пам'яті В. М. Леонтовича — ст. 6. Автобіографія В. М. Леонтовича — ст. 8. Давній. Літературні спостереження, XXXVIII — ст. 10. К. Ніко. Листи до земляків, XXVIII — ст. 15. Д. Дорошенко. Василь Горленко, I — ст. 19. Женеvecь. Московська монополія — ст. 25. Хроніка. З життя української еміграції: У Франції — ст. 30. У Польщі — ст. 31. В Болгарії — ст. 31.

Замість різдвяних та новорічних поздоровлень
на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі п.-о. І. Бриндзан
зложив 20 фр.

Купуйте білети Французької Національної Лотереї разом з Бібліотекою

Закликаємо українців — прихильників Бібліотеки ім. С. Петлюри до гуртової купівлі білєтєв Франц. Національної Лотереї. Половина вигри — на користь Бібліотеки, а половина поділиться між спільниками. На першу сотню фр. зложилося 13 осіб і куплено білета VII траншу» серії X No 24783. На купівлю слідуєчого білету вже виллинуло 53 фр.

Просимо тако-ж тих, кому доля всміхнеться при лотереї, не забути про Бібліотеку та її великі потреби.

Ієн. О. Удовичєнко. Ів. Рудичів.

ТОВАРИСТВО Б. ВОЯКІВ АРМІЇ УНР У ФРАНЦІЇ
З нагоди чергового 5-го з'їзду Т-ва в неділю 31 грудня 1933 року в салі Бельгійських Інвалідів (59, rue Vergnaud, Paris 13, метро Glacière і Corvisar, трамвай 93 і 123-124) вібудеться великий

КОНЦЕРТ - БАЛЬ

Багата концертна програма, живі картини, товариські забави, зустріч Нового Року, власний буфет, танці.

Подробиці в програмах. Вступ — 7 фр.

Пластовий Курінь ім. Симона Петлюри в Парижі
улаштує 25 грудня с. р. о 3 год. гоюлюдні в Palais de la Mutualité,
24, rue St-Victor, метро Maubert-Mutualité

Я Л И Н К У

на яку запрошує всіх українських дітей.

Запис дітей і пожертви приймаються в редакції «Тризуба».

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 30-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.